

напрямом у таких питаннях має бути глибоке вивчення механізмів управлінських процесів, структур та управлінської діяльності в цілому в тісному взаємозв'язку та з урахуванням людських чинників і стану екологічних систем.

1. Мельник Л. Г. Екологічна економіка / Л. Г. Мельник. — Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. 2. Сухарев С. М. Техноекологія та охорона навколишнього середовища / Сухарев С. М., Чудак С. Ю., Сухарева О. Ю. — Львів : Новий світ-2004. 3. Шевчук В. Я. Екологічне управління / Шевчук В. Я., Саталкін Ю. М., Білявський Г. О. та ін. — К. : Либідь, 2004. 4. Экономический анализ воздействия на окружающую среду : пер. с англ. / [Д. Диксон и др.]. — М. : ВИТА-ПРЕСС, 2000.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ РИСК

Рассматриваются экологические проблемы, возникшие в результате загрязнения, связанных с развитием техники и технологии; экологический риск, который определяется экономическими, социальными и психологическими факторами.

PACKAGING & ECOLOGY

In this article examines environmental problems related with development of equipment and technology, environmental risk, which determined by economic, social and psychological factors.

УДК 340.12

М. В. Дацько

Українська академія друкарства

ПРАВОВІ АСПЕКТИ УКЛАДЕННЯ ТА РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРІВ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ

Розглядаються конституційно-правові, цивільно-правові та цивільно-процесуальні аспекти укладення й розірвання договорів споживчого кредитування для недопущення суттєвого дисбалансу прав і обов'язків споживачів, визначено роль державного органу захисту прав споживачів, рішення Конституційного Суду в сфері захисту прав споживачів кредитних послуг.

Ключові слова: *споживачі, договір споживчого кредитування, рішення Конституційного Суду України, державний орган у справах захисту прав споживачів.*

Стосовно особливостей укладення, здійснення та розірвання договорів споживчого кредитування чимало авторів висловлювали власну позицію, і на сьогодні маємо чималу судову практику [9], яка підтверджує непересічність цього питання. Цікавою є проблема й тому, що юридичні школи повинні запропонувати такий консенсус полярних сегментів суспільного інтересу, як закони

бізнесу та соціальні гарантії, інтереси фінансових інституцій та пересічних споживачів. Отже, розгляд питань укладення й розірвання договорів споживчого кредитування крізь призму конституційного та цивільного права — надзвичайно актуальний.

Конституційно-правовий аспект. Конституція України в ст. 42 гарантує захист прав споживачів. Це право через призму інших статей Конституції реалізується шляхом доступу до інформації про свої права (ст. 57) та через звернення до суду (ст. 55) [3]. Хоча в Україні відсутнє міністерство, яке б займалось цим питанням на рівні держави, проте діють на місцях державні органи центральної виконавчої влади та їх представництва, які реалізують державну політику в сфері захисту прав споживачів. Отже, кожна людина, яка є споживачем, має конституційне право на звернення до такого органу в усній або письмовій формі.

Не становить винятку й сфера споживчого кредитування. Так, при укладенні, припиненні, розірванні, оскарженні договору споживчого кредиту споживач має право на інформацію про реквізити органу, який здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг (адреса, номер телефону, реквізити органу з питань захисту прав споживачів). Тобто фінансова установа, яка надає кредит, повинна поінформувати споживача про його права на звернення до державних установ з питань захисту прав споживачів, де можна отримати докладнішу інформацію про договори споживчого кредитування [2].

Оскільки конституційна галузь права є головною, відповідно, конституційно значущі рішення посилюють правові позиції вищих спеціалізованих судів України з розгляду справ про захист прав споживачів [9]. Рішення Конституційного Суду України — надзвичайно важлива подія в сфері захисту прав споживачів кредитних послуг [7]. Саме Конституційним Судом України визнано, що споживачі — слабкий суб'єкт економічних відносин; у договорах споживчого кредитування існує формальна, а не фактична рівність сторін у цивільно-правових відносинах; для захисту прав споживачів наявна потреба визначення особливостей договірних правовідносин у сфері споживчого кредитування, встановлення особливого порядку укладення цивільних договорів споживчого кредиту, їх оспорування, контролю за змістом та розподілу відповідальності між сторонами договору.

Цивільно-правовий аспект. Якщо взяти за основу поняття договору в цивільному праві України, це — двостороннє зобов'язання, яке повинно бути виконане, тобто «*pacta sunt servanda*». У Цивільному кодексі України (ст. 651) зазначено, що зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлене договором або законом [10]. У статті зафіксовано усвідомлення сторонами значень своїх учинків і прагнення до настання саме такого непорушного ділового партнерства. Однак моніторинг у сфері споживчого кредитування виявив доволі хитку позицію прав споживачів, тож ст. 651 Цивільного кодексу України не завжди виступала запорукою гарантії прав користувачів споживчих кредитів, навіть більше, її застосування зумовлювало

неможливість виконання таких договорів з боку споживачів, сприяло їх борговій залежності від фінансової установи [9].

Ключовими законами, які повинні були розв'язати цю проблему, стали закони України «Про захист прав споживачів» [4] та «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [2]. Окрім того, з урахуванням означених законів Національним банком України прийнято Правила надання банками України інформації про умови кредитування та сукупну вартість кредиту [7]. Ці нормативні акти зобов'язують суб'єктів фінансових послуг перед укладенням договорів споживчого кредитування роз'яснювати споживачам їх права й обов'язки через надання інформації про: кредит (недоліки кредиту, податковий режим сплати відсотків та пільги, на які споживач має право, взявши споживчий кредит, тощо); право споживача на односторонню відмову від договору кредитування протягом двох тижнів з моменту його підписання сторонами тощо. Уся визначена інформація повинна бути повідомлена споживачеві письмово (під розписку) та оформлена окремим від договору споживчого кредитування документом, формуляром тощо.

Варто також пам'ятати, що існує перелік умов, коли такий споживчий договір не розривається в односторонньому порядку — при забезпечення споживчого договору іпотекою. Споживачам, окрім іншого, потрібно бути обізнаними з різницею між кредитом споживчим і звичайним. По-перше, споживчий кредит оформляється на фізичну особу й служить для задоволення власних, побутових потреб, не пов'язаних з підприємницькою діяльністю. По-друге, ціль кредиту повинна бути зазначена в договорі й виступає підтвердженням, що споживач усвідомлює ризики свого кредитування. Наприклад, при укладенні комерційного кредиту фізична особа – підприємець позбавлена таких гарантій захисту своїх прав як споживач, ризик невиконання кредиту є комерційним ризиком і не стосується соціального захисту, як, скажімо, права на житло. Одностороння відмова від договору в двотижневий термін для комерційного кредиту недійсна.

Цивільно-процесуальний аспект. Як уже зазначалося, важливим засобом захисту прав споживачів є право звернення в суди. Порядок звернення та процес ведення справи в суді визначається спеціальним законом [2]. Відповідно до нього споживачі звільняються від сплати судового збору за подачу позовної заяви, що сприяє їх активній позиції проти порушення споживчих прав [4].

Основними вимогами споживачів у суді щодо кредитних договорів є прохання припинення, розірвання або визнання недійсним договору споживчого кредитування. Суд керується тим, що все, підписане в договорі, є волевиявленням обох сторін — як споживача, так і фінансової установи. Разом із тим суди часто-густо виходять не з духу законодавства про захист прав споживачів, а з буквального текстового формату договору споживчого кредитування. Скажімо, споживач повинен довести, що він не розумів до кінця, якими наслідками може завершитись повне виконання договору (очевидна суперечність договору споживчого кредитування прямим інтересам самого споживача). Водночас фі-

нансова установа апелює до факту підписання договору споживачем саме на умовах, прописаних у договорі.

Базуючись на принципі рівності сторін, суду необхідно виходити з певних засадничих моментів природи відносин споживчого кредитування. В країнах Європи такими судженнями «а ргіогі» є, наприклад, заборона дисбалансу прав і обов'язків споживача на користь фінансової установи, поняття несправедливих умов договору тощо. В європейській правовій системі споживач може довести, що він помилково чи навіть унаслідок уведення його в оману придбав не потрібні йому кредитні послуги. В Україні фінансова установа може байдуже віднестися до фінансової платоспроможності споживача, його майнового стану (не вимагає довідки про доходи і т.д.), і суд не враховує цю обставину як недбалість фінансової установи, а отже, покладає всю вину за неможливість виплати кредиту на споживача.

Аналіз чинних нормативних актів з окресленого питання та практики їх застосування розкриває певну двозначність: з одного боку, українське законодавство є достатньо проєвропейським та володіє всіма необхідними ресурсами для захисту прав споживачів кредитних послуг; з другого — сама по собі кількість законів не гарантує успішного правового захисту. Єдиним засобом захисту від порушення прав споживачів кредитних послуг може бути елементарна юридична грамотність самого споживача. Так званий громадський споживчий рух — «конз'юмеризм», який посприяв прийняттю на рівні Європейського Союзу ряд директив на захист прав споживачів [5], повинен з'явитися і в Україні. За таких умов усі писані норми законів стануть частиною правової та бізнесової культур у сфері кредитування.

1. Директива Європейського парламенту та Ради Європи щодо несправедливих видів торговельної практики [Електронний ресурс] : 2005/29/ЄС від 11 травня 2005 року. — Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua 2. Закон України про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2001. — Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua 3. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВРУ). — 1996. — Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua 4. Про захист прав споживачів [Електронний ресурс] : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1991. — Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua 5. Про кредитні угоди для споживачів [Електронний ресурс] : Директива 2008/48/ЄС Європейського парламенту та Ради Європи ; [від 23 квітня 2008 р.]. — Режим доступу : [//www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua) 6. Про практику застосування законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин [Електронний ресурс] : Постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ : [№ 5 від 30.03.2012 р.] — К. : ІнЮре, 2012. — Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua 7. Постанова Правління НБУ [Електронний ресурс] : № 168 від 10.05.2007. — Режим доступу : [//www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua) 8. Про захист прав споживачів по справі № 1-26/2011 15-рп/2011 [Електронний ресурс] : рішення Конституційного Суду України : [від 10 листопада 2011р.]. — Режим доступу : [//www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua) 9. Судова практика з розгляду цивільних справ про захист прав споживачів (2009–2012 рр. : витяг із аналізу до друку [Електронний ресурс] / підгот.: суддя Верховного Суду України Т. Є. Жайворонок, гол. консультант управл. вивчення та аналізу судової практики С. В. Павловська ; узагальн. підгот. суддею ВСУ Д. Д. Луспеником та гол. консул. відділу узагальнення судової практики Управління вивчення та узагальнення судової практики З. П. Мельник; затверджене суддями Судової палати

у цивільних справах Верховного Суду України // Судова практика розгляду цивільних справ, що виникають з кредитних правовідносин. — 2013. — 01.02. — Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua 10. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : зі змінами та доп. станом на 16 січня 2007 р. — К. : ІнЮре, 2007. — Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua

ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ПОДПИСАНИЯ И РАСТОРЖЕНИЯ ДОГОВОРОВ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ

Рассматриваются аспекты конституционно-правового, гражданско-правового и процессуально-правового подписания и расторжения договоров потребительского кредитования с целью недопущения существенного дисбаланса прав и обязанностей потребителя, определена роль государственного органа в сфере защиты прав потребителей, решение Конституционного Суда Украины касательно защиты прав потребителей договоров потребительского кредитования.

LEGAL ASPECTS OF THE CONCLUDING AND BREAKING OF CONSUMER CREDIT CONTRACT

The article deals with the constitutional law, civil law and civil procedural law aspects of concluding and breaking of consumer credit contract in order to avoid essential disbalance rights and duties of consumers, the role of the consumer right protection Agency, the Decision of the Constitutional court of Ukraine regarding protection of rights of consumers of loan facility.